

Željko Ivanković

BOSANSKOHERCEGOVAČKI PJSNIČKI FIN DE SIECLE

Željko Grahovac: Ponestaje prostora, Panorama najnovije _bosanskohercegovačke poezije, Delta, Bihać, 2000.

Grahovčev pregled pjesničke produkcije posljednjih petnaest godina XX. stoljeća, kako sam u uvodu zove svoj panoramsko–antologičarski prikaz 72 najznačajnija bosanskohercegovačka pjesnika, izbor iz njihova djela popraćen mini–esejističkim prikazom njihova pjesničkog djela i iscrpna bio–bibliografska bilješka, intencionalno su najambiciozniji i najizazovniji projekt te vrste urađen ikada u BiH, premda, ili možda baš stoga, objumljuju tek desetljeće i pol jednoga, tek minuloga stoljeća.

Desetljeće i pol je premalo razdoblje da bi u literaturi ili poeziji imalo opravdanje biti zasebno, pa još tako ekstenzivno po prostoru, no ipak zgusnuto po kriteriološkom redukcionizmu, biti izolirano tretirano, osim ako nije revolucionarno po bilo kojoj od pjesničkih (estetičkih, ako to netko voli tako reći) relevancija. Dakako, mislimo pritom na neke davnašnje poetsko–revolucionarne gustoće (čitaj: kvalitativna intenzivnost) što su ih za nas sačuvali i do nas donijeli vrijeme francuskih šezdesetih i sedamdesetih godina XIX. stoljeća ili, na primjer, prva dva europska desetljeća XX. stoljeća. Bosanski poetski prostor se, naravno, ne može uspoređivati s tim vremenima ni po čemu, ali ga mi ovdje izvodimo na tu razinu zbog njegove, poetološki gledano, tekstualno–kontekstualne prenapregnutosti koja je u malome proizvela (može se reći i – još uvijek proizvodi!), zahvaljujući prije ostaloga dobro znanim kontekstualnim čimbenicima, novu pjesničku matricu i na njezinoj osnovici posve novi bosanskohercegovački poetski intenzitet, dakle jednu izrazito novu i dosad nepostojeću kvalitetu. Zbog te kvalitete i, nimalo važnije nije ni to spomenuti, zbog konteksta koji je jedan od izvanjskih konstituenata ovog projekta, petnaest godina unutar poezije Bosne i Hercegovine u ovakvoj (ipak) antologiji imaju potpuno opravdanje.

Ponestaje prostora kao čin sabiranja u jednu ili jednu od mogućih žarišnih točaka bosanskohercegovačkog poetskog mnogoglasja postaje tako sa brojkom 72 (pjesnika, pjesnička opusa, eseja...), svejedno namjerno ili nenamjerno, mnogovrsno i mnogostruko simboličko mjesto. Ponajprije, broj 72 je simbolički biblijski broj: 72 knjige, zatvoren broj u kombinaciji broja savršenosti – šest (6 dana stvaranja npr.) te broja dvanaest (sklad nebeskog i zemaljskog, 12 apostola, 12 plemena židovskih, tuce i sl.). Takav broj u ovom projektu znači definitivno zatvorenu strukturu, dovršenu kuću poezije, kuću jezika, kuću bitka, unutar sebe, međutim, djeljivu ili, gledano iz baze, induktivno, množivu; otvorenu, dakle, za cijeli niz mogućih kombinacija čiju brojčano iskazivu strukturiranost ovdje razumijevamo namjernom, imperativnom čak! U takvom zatvoreno–otvorenom svijetu, antologičar je sazeo vlastiti poetološki credo otvorenosti–zatvorenosti individualno–estetičkih “dogmi” naspram niza kontekstualnih ekstenzija među kojima kao druga vrsta zadanosti svakako dominira ona iz naslovne sintagme – ponestaje prostora. To možemo, tu sintagmu, tu metaforu, ovaj put samo kao kontekst, identificirati već od najniže razine čitanja koja podrazumijeva svojatanja prostora što “ponestaju”, od dakle egzistencijalnog prostora do prostora koji i bukvalno i simbolički znači horizontalu, polazište za svaku vertikalno–transcendentalnu poetsku “intervenciju”, što poezija, budući proizvodom duha, svakako jest.

Pjesnici zastupljeni u Grahovčevu izboru od najstarijega, Ilije Ladina rođenoga 1929. godine do najmlađe Adise Bašić, rođene 1979., objumljuju godinom rođenja, vidljivo je, pola stoljeća, pa ipak su najmanjim zajedničkim imeniteljem, što ga znači rat kao najbitnije kontekstualno određenje, u bližem doticaju nego su to bili ili mogli biti pjesnici i njihove poetike u najplodnijem i najkvalitetnijem bosanskohercegovačkom pjesničkom razdoblju – vremenu nakon Drugoga svjetskog rata. Ovo namjerno sažimanje nije nužno određenje antologičara, pogotovu to nije eksplicite, ali duh pjesništva što ga uokviruju korice ove knjige ne može se oteti (doduše, i ne otima se!) onom prvotnom Ladinovom glasu: muzama se ispričavam! Dakle, inter arma silent musae, moralo je biti iznevjereno vjerojatno jedino zato što je to jedan od antičkih produkata iza kojih ne stoji životno iskustvo, nego je tek i samo mogući (doduše uspjeli) grafit, dakle što je stvarnost uvijek išla mimo

životnih mudrosti. Ladin je preučivi poklonik tih spoznaja, a da bi krenuo iznevjeriti antiknu mudrost i zamjeriti se muzama, prije nego se ispriča za nadahnuće koje s muzom ili bez nje, svejedno, nije smjelo čekati da prođe vrijeme tjeskobe u kome su se našli pjesnici poradi ponestajanja prostora i bezbožnog obesvećivanja vremena.

Knjiga, dakako, ne počiva (samo) na tim temeljima, ali ako bi se pokušala i dirnuti ta temeljna cigla, sve bi se urušilo. To ovdje neće reći mjesto primarne inspiracije, primarnog nadahnuća za velik broj pisaca i njihovih pjesničkih knjiga, već prije svega kvalitativno određenje s kojega se može bez imalo pretjerivanja reći da je u bosanskohercegovačku poetsku plurimorfnost unijelo osebujnu tvoračku kvalitetu. A to, najpreciznije rečeno, znači da su mnogi od ovdje zastupljenih autora u tih posljednjih petnaest godina i napose u posljednjih deset godina napisali svoja ponajsnajznija, ponajbolja pjesnička djela. Govorimo ne samo o mlađim pjesnicima čije je djelo formirano u ovome razdoblju, nego i o pjesnicima koji su i prije posljednjega bosanskog rata imali pjesničko djelo i bili afirmirani pjesnici, gdje je djelo Ilije Ladina s knjigama *Gospodin Mo* i *Muzama* se ispričavam, nipošto i jedino, u ovom smislu svakako najparadigmatičnije. U značajnoj mjeri ovakva bi se tvrdnja mogla reći i za posljednje pjesničke knjige Vladimira Pavlovića, Josipa Ostija, Krešimira Šege, Mile Stojića, ili Marka Vešovića, Bisere Alikadić, Kemala Mahmutefendića, Ljubice Ostojić, Muniba Delalića, dok pjesnička imena Jozefine Dautbegović, Zdravka Kordića, Anete Benac Krstić ili Dubravka Brigića nisu uopće (govorimo samo o piscima u čije djelo u posljednjih petnaest godina imamo potpuni uvid) antologijski postojala. S druge pak strane, pjesnici Brkine, Totićeve ili Kujovićeve generacije prije toga uopće i ne postoje. Tako da je ova knjiga i s ovako postavljenim kriterijima, osim što je afirmirala jednu od ponajznačajnijih poetskih etapa u nas i osim što je ukazala na bitni novum novijega bosanskohercegovačkog pjesništva, i smjelo i odrješito ukazala na najmlađu generaciju našega pjesništva koje obujmljuje posljednju šestinu knjige, dakle posljednje tuce izabranih, a kojima se odveć malo ili nimalo i imala vremena baviti ili bavila recentna kritička recepcija.

Željko Grahovac, više nego izborom poezije, o pjesnicima i njihovim djelima u svojoj se antologiji, prvi puta u praksi za koju ja znam (i to ne samo u nas!), odlučio i kritički suditi, ocjenjivati, vrednovati, te tako svome projektu pridodao vrijednost više, povezujući niti unutarnjeg, dakle neizbježno određenje konteksta koji se zove 15 posljednjih godina sa svim što one sadrže, poetski tekstovi kao živo tkivo s aurama, energijama koje nose s "opisnim" ili dopisanim materijalom koji bi imao zadaću izvana pojačati unutarnje veze, vezivna tkiva jedne po svemu konzistentne kriteriologije što počiva na nizu utemeljenja od kojih kao vidljive ističemo autorov predgovor, te u jednakoj mjeri uvrštene i neuvrštene (sic!) pjesnike. Sedamdeset i dva poetološka mikro-zapisa (ne zaboravljamo spomenuti i ono što obično ima marginalan tretman – bio–bibliografske bilješke) su ovdje posebna odvojeno–živuća vrijednost i ne ulaze u generalnu kriteriologiju, mada sude, jednako o uvrštenim autorima, koliko i o autoru tih esejića, inače najrevnosnijem i najproduktivnijem književnom kritičaru našega prostora posljednjih godina.